

Ko ha fakanounou 'o ho'o ngaahi totonú 'i he malumalu 'o e Credit Reporting Privacy Code (Tu'utu'uni Fakalao ki he Malu 'o e Tānaki Fakamatala ki he Ngaahi Mo'uá) 2004

'Oku faka'ai'ai 'e he Credit Reporting Privacy Code (Tu'utu'uni Fakalao ki he Malu 'o e Tānaki Fakamatala ki he Ngaahi Mo'uá) 2004 'a e potupotu-tatau, tonu, mo e malu 'i hono fakahoko 'o e tānaki fakamatala ki he ngaahi mo'uá. 'Oku fakahoko 'e he kau tānaki mo līpooti fakamatala ki he ngaahi mo'uá 'a hono tānaki mo fakatau atu 'o e fakamatala fekau'aki mo koe, hangē ko ha te'eki ai totongi 'o ho 'ū mo'uá pe kapau kuo fakahā fakalao kuo 'ikai ke ke toe lava 'o totongi fakafoki ho ngaahi mo'uá (bankrupt). 'Oku 'oatu 'e he Tu'utu'uni Fakalao ni, fakataha mo e Privacy Act (Lao ki he Tauhi Malu 'o e Fakamatalá) 1993, 'a ho'o ngaahi totonu tukupau. 'Oku hā atu 'i he tohi fakamatalá ni 'a e ni'ihí 'o e ngaahi totonú ni. Te ke lava 'o ma'u atu 'a e kakato 'o e Tutu'uni Fakalao pea mo ha fehokotaki'anga ki he Lao ki he Tauhi Malu 'o e Fakamatalá 'i he www.privacy.org.nz.

Fakatokanga: Ko ha fakamatala fakanounou eni. Kapau 'okú ke fakatokanga'i ha faikehekehe 'i he fakamatala fakanounou ni pea mo ha kupu 'o e Tu'utu'uni Fakalao pe Laó, 'e mā'olunga ange 'a e lau ia 'a e Tu'utu'uni Fakalao pe Laó.

'E lava ke līpooti atu ha ngaahi fakamatala fekau'aki mo koe

'E lava 'e kinautolu 'oku nau tānaki mo līpooti atu 'a e fakamatala ki he fakamo'uá (credit reporters) 'o tānaki ha ngaahi fakamatala tukupau 'e ni'ihí ki he'enau tauhi'anga fakamatala ki he fakamo'uá. Ko e ngaahi fa'ahinga fakamatala tukupau ko ení 'oku hā atu ia 'i he Tu'utu'uni Fakalao. Ko e ni'ihí 'i he ngaahi fakamatalá ni 'oku fekau'aki ia mo eni:

- ho'o ngaahi fakamo'uá, 'o kau ki ai mo honau ngaahi fakangatangata pea mo e hisitōlia 'o ho'o totongi mo'uá
- ko ha ngaahi taimi na'e 'ikai ke ke totongi 'osi ai hao mo'ua ('a ia na'e hoko ha'o totongi mo'ua ke ui ai 'a e kautaha tānaki mo'uá)
- ko ha ngaahi tu'utuni faka-fakamaau'anga na'e 'osi fai fekau'aki mo koe
- ko ha ngaahi taimi na'e tu'utu'uni fakalao ai kuo 'ikai ke ke toe lava ai 'o totongi fakafoki ho mo'uá (bankruptcy) pe kuó ke kau atu ki ha femahino'aki ki hono totongi fakafoki 'o ho mo'uá (insolvency).

'Oku 'i ai 'a e ngaahi fakangatangata ki he taimi 'oku lava ke tauhi mo līpooti atu ai ha fakamatala

'E lava 'e kinautolu 'oku nau tānaki mo līpooti atu 'a e ngaahi fakamatala ki he fakamo'uá 'o:

- tukuange angamaheni atu 'a e fakamatala ko ení 'i ha ta'u pē 'e fā ki he nima pea nau lava foki 'o tauhi eni 'i ha ta'u 'e taha mei ai
- tukuange atu ha fakamatala ki ho'o ngaahi 'akauni mo'ua lolotongá 'o a'u ki he ta'u 'e ua meí he taimi kuo tāpuni ai 'a e ngaahi 'akauni mo'ua ko iá
- tauhi ta'efakangatangata 'a e ngaahi fakamatala 'oku 'ilo mei ai ho ngaahi fakaikiiki
- tauhi ta'efakangatangata 'a e ngaahi fakamatala ki ha toutou fakahā fakalao ha'o ta'emalava ke totongi ho ngaahi mo'uá (multiple bankruptcies).

Ko e kakai pau te nau lava 'o ma'u atu ho'o lipooti ki he ngaahi 'uhinga pau

'Oku fakangatangata 'e he Tu'utu'uni Fakalaó 'a e kakai ko ia 'e ala lava ke nau sio ki he ngaahi fakamatala ki ho'o fakamo'uá. 'I he taimi lahi ko kinautolu pē eni 'oku nau fakakaukau'i hano tuku atu 'a e faka'atā ke ke fakamo'uá (credit providers). 'I he ngaahi taimi 'e ni'ihi kā 'oku mātu'aki fakangatangata pē, 'e ala faka'atā atu 'a e fakamatalá ni kia kinautolu ko eni:

- kau lenilooti (landlords) 'oku nau teu 'oatu ha ngofua ke ke nofo totongi 'i ha nau fale
- ngaahi ngāue'anga 'oku nau teu 'oatu ha'o ngāue, kapau ko e ngāue ko iá 'e ala hoko ai ha mole lahi ki ha pa'anga
- ngaahi kautaha malu'i 'oku nau 'amanaki malu'i ha'o nō mōkisi
- kautaha tñaki mo'ua 'oku nau kumi ha totongi mo'ua meiate koe
- ha va'a ngāue ki hono tñaki 'o e ngaahi fakamatala fakapulipulí pea mo e malu mo haó (intelligence and security agency) 'oku nau fakahoko ha faka'eke'eke 'oku fakataumu'a ki hano tuku atu ha fakangofua ngāue ki he malu mo haó (security clearance);
- kakai 'oku 'i ai ha'anau felāve'i mo ha hopo 'i he fakamaau'angá
- ngaahi kautaha fakapule'anga tukupau 'oku nau ngāue 'i he malumalu 'o ha lao kehe.

'E 'ikai tuku atu ho'o fakamatala fakamo'uá 'e kinautolu 'oku nau tñaki mo lipooti atu 'a e ngaahi fakamatala fakamo'uá ki ha ngaahi 'uhinga 'oku fekau'aki tonu mo ha fakamāketi pe fefakatau'aki.

'Oku meimei ke fiema'u ho'o fakangofuá 'i he taimi lahi

Ko e lahi 'o e ngaahi fekumi ki ho hisitōlia fakamo'uá 'e lava ke toki hoko pē ia 'i ha'o toki fakangofua. 'Oku kau atu ki heni 'a e 'atā atu ki he fakamatalá ni 'a kinautolu 'oku nau 'oatu 'a e mo'uá pe noó, kinautolu 'e ngalingali ko ha'o kau lenilooti, mo kinautolu 'oku ngalingali te nau fakangāue'i koe. 'E ngali 'e 'ikai fiema'u ho'o fakangofuá 'a 'au ki ha ngaahi kautaha fakapule'anga 'e ni'ihi, kinautolu 'oku nau felāve'i mo ha ngaahi hopo faka-fakamaau'anga pea mo ha ngaahi kautaha tñaki mo'ua. Kuo pau ke faka'ilonga'i 'e he kau tñaki mo lipooti fakamatala fakamo'ua kotoa pē 'a e taimi 'oku nau fai ai ha ngāue ki ho'o fakamatalá pea ko e angamaheni te nau lava 'o 'oatu 'a e fakamatala ko iá kiate koe 'o kapau te ke fiema'u atu eni.

'E lava ke ke kole ki ha tokotaha tñaki mo lipooti fakamatala fakamo'ua ke ne puke ha fakamatala kapau kuó ke pehē kuó ke mo'ua 'i ha ngāue ta'efakalao (fraud) 'a ha tokotaha kehe

Kapau kuó ke pehē kuó ke mo'ua 'i ha ngāue ta'efakalao 'a ha taha kehe, 'o kau ai hano kaiha'asi 'o ho hingoá mo ho ngaahi fakaikiiki, 'e lava ke ke kole ki ha tokotaha tñaki mo lipooti fakamatala fakamo'ua ke ne puke 'a e fakamatala ko ia ki ho hisitōlia fakamo'uá 'o a'u hake ki he 'aho 'e 10. 'I he taimi 'oku puke ai 'a e fakamatala ki ho hisitōlia fakamo'uá, 'e 'ikai lava 'e he tokotaha tñaki mo lipooti fakamatala fakamo'uá 'o tukuange atu eni 'i he founga angamaheni.

Kapau 'e 'eke 'e ha kautaha nō pe fakamo'ua ki he tokotaha tñaki mo lipooti fakamatala fakamo'uá ha fakamatala fekau'aki mo koe, 'e lava ke fakahā atu 'e he tokotaha tñaki mo lipooti fakamatala fakamo'uá 'oku lolotonga puke 'a e fakamatala ia ko iá. 'E 'ilo leva mei

heni 'e he kautaha nō pe fakamo'ua ko iá 'oku kākā'i koe 'e ha taha kehe pea ngali ko e tokotaha kehe eni 'oku feinga ke ne ma'u 'a e nō pe fakamo'ua ko iá 'i ho hingoá.

Kapau te ke fie kole ha'o nō pe ko hao mo'ua lolotonga 'a hono kei puke 'a ho fakamatala fakamo'uá, 'e lava ke ke kole ki he tokotaha/kautaha tñnaki mo lĩpooti fakamatala fakamo'uá ke nau tukuange atu 'a ho'o ngaahi fakamatalá ki ha kautaha nō pe fakamo'ua tukupau. Kuo pau ke muimui 'a e tokotaha tñnaki mo lĩpooti fakamatala fakamo'ua ko iá ki ha ngaahi sitepu pau ke fakapapau'i ko koe tonu ia kimu'a pea nau toki pehē ke fakahoko 'eni.

Kapau 'okú ke pehē 'oku kei hokohoko atu pē 'a e kākāá ni, 'e lava ke ke kole ki he tokotaha tñnaki mo lĩpooti fakamatala fakamo'uá ke ne toe fakalōloa atu hono puke 'a ho hisitōlia fakamo'uá 'o laka hake 'i he 'aho 'e 10. Kuo pau ke 'oatu 'e he tokotaha tñnaki mo lĩpooti fakamatala fakamo'uá hao faingamālie ke ke fakamo'oni'i ai kuo kākāá'i koe 'i ha ngāue pango. 'E lava ke nau fakafisi hano puke ho hisitōliá kapau 'oku nau pehē 'oku 'ikai ko ha taha koe na'e fai ki ai ha kākā pe ngāue pango.

'E lava ke ke 'ilo 'a e fakamatala 'oku tauhi felāve'i mo koé

Me'a 'e lava ke ke 'eké

'Okú 'atā ke ke kole atu ki he kau tñnaki mo lĩpooti fakamatala fakamo'uá ha tatau 'o e fakamatala fakamo'ua 'oku nau tauhi felāve'i mo koé. 'E lava ke ke kole pē 'a e fakamatala 'oku 'i ho'o lĩpooti fakamo'uá pe ko e kotoa 'o e ngaahi fakamatala fakamo'ua 'oku nau tauhi felāve'i mo koé. Ko e ngaahi fakamatala fakalahi 'oku 'ikai kau atu 'i ho'o lĩpooti fakamo'uá 'oku kau ki ai 'a e ngaahi me'a hangē ko e lisi kakato 'o e kakai kuo nau sio 'i ho'o lĩpootí. Kapau kuo hanga 'e ha tokotaha tñnaki mo lĩpooti fakamatala fakamo'ua 'o lau poini (score) 'a ho'o fakamo'uá, 'oku 'i ai 'a ho'o totonu ke ke ma'u atu ha fakamatala felāve'i mo e lau poini ko iá.

Ma'u atu 'o e fakamatalá

Kuo pau ke tuku atu 'e he tokotaha tñnaki mo lĩpooti fakamatala fakamo'ua ko iá 'a e fakamatalá kiate koe 'o 'ikai toe fu'u lōloa 'a e tatali ki aí. Kapau 'okú ke fiema'u fakavavevave 'a e fakamatala ko iá ('i loto 'i he 'aho ngāue 'e tolu) 'e ngali te ke totongi ha ki'i totongi faka'atu'i pē ki ai – 'o 'ikai toe laka hake 'i he \$10 – 'e 'ikai fiema'u ia ke ke totongi 'a e fakamatalá. Kuo pau ke vakai'i 'e he tokotaha tñnaki mo lĩpooti fakamatala fakamo'uá ko hai 'a e tokotaha 'okú ne fakahoko 'a e kole fakafo'ituitui ki he fakamatala ko iá. 'E ngali kau ki heni hano 'eke atu ha ngaahi fakamatala fakafo'ituitui, neongo 'e 'ikai lava ke tñnaki atu eni ki he tauhi'anga fakamatala 'a e tokotaha tñnaki mo lĩpooti fakamatala fakamo'uá ta'e 'uluaki ma'u ha fakangofua meiate koe.

'E lava ke ke fakakikihi'i ha fakamatala ta'etotonu ki he tokotaha tñnaki mo lĩpooti fakamatala fakamo'uá

Kuo pau ke fakahoko 'e he kau tñnaki mo lĩpooti fakamatala fakamo'uá ha ngaahi ngāue fe'unga ke fakapapau'i ko e fakamatala 'oku nau tauhi 'oku tonu, pea nau fakatonutonu fakavavevave leva ha ngaahi fehālaaki 'oku nau 'ilo ki ai. Kapau 'okú ke fakahā atu ki ha tokotaha tñnaki mo lĩpooti fakamatala fakamo'ua 'oku 'i ai ha fakamatala ta'etotonu 'i ho'o lĩpootí, kuo pau ke fai leva 'e he tokotahá ni ha ngāue fe'unga, kapau 'e fiema'u 'eni, ke fakatonutonu ia. 'Okú nau fa'a vakai'i 'a e fakamatalá ni mo e tokotaha pe feitu'u na'a nau ma'u ia mei aí, 'o hangē ko ha kautaha nō pe fakamo'ua na'a nau 'omai ha fakamatala ki ha ta'etotongi mo'ua. Lolotonga 'a e taimi 'o hono vakai'i 'o ení, kuo pau ke faka'ilonga'i 'e he

tokotaha tĀnaki mo lĪpooti fakamatala fakamo'ua 'a ho'o lĪpooti ke hā ai kuó ke fai hano fakakikihi'i 'o e lĪpooti ko iá.

Ko e taimi kuo pau ke faitu'utu'uni ai 'a e tokotaha tĀnaki mo lĪpooti fakamatala fakamo'ua ki ha ta'etotonu 'a ha fakamatala

Kuo pau ke faitu'utu'uni 'e he tokotaha tĀnaki mo lĪpooti fakamatala fakamo'ua 'i he taimi vave taha te ne ala lavá pe te ne fakahoko 'a e fakatonutonu na'á ke kolé pe ko 'ene fakapapau'i 'oku tonu 'a e fakamatala ko iá. Kapau 'e toe fiema'u 'e he tokotaha tĀnaki mo lĪpooti fakamatala fakamo'ua ha taimi 'oku toe lōloa ange 'i he 'aho ngāue 'e 20 ke fakahoko ai ha'ane faitu'utu'uni, kuo pau ke ne fakahoko atu eni kiate koe mo talaatu hono 'uhingá.

Ko e me'a 'e hoko kapau 'oku 'ikai fakahoko 'a e fakatonutonu na'á ke kolé

Kapau 'e 'ikai fakahoko 'a e fakatonutonu na'á ke kolé, kuo pau ke fakahā atu 'a e 'uhingá. 'E lava ke ke kole ke tĀnaki atu 'a e kole na'a ke fakahokó ki ho'o failé. 'E fakakau atu 'a e ki'i nouti ko iá ki ho'o ngaahi lĪpooti 'i he kaha'ú.

'E fēfē kapau 'e fakahoko ha fakatonutonu

Kapau kuo fakahoko ha fakatonutonu, kuo pau ke fakahoko atu eni 'e he tokotaha tĀnaki mo lĪpooti fakamatala fakamo'ua ki ha taha pē kuó ne toki ma'u atu 'a ho'o lĪpooti. Kuo pau ke fakahā atu 'e he tokotaha tĀnaki mo lĪpooti fakamatala fakamo'ua 'a e me'a kuo nau fakahokó pea mo 'oatu ha tatau 'o e lĪpooti kuo 'osi fakatonutonú.

'I he taimi 'e ni'ihī 'e 'ikai taau ia ke fai ha fakatonutonu

'Oku fakamatala'i atu 'i ha lĪpooti fakamo'ua 'a ho hisitōlia fakamo'ua, 'o 'ikai ko ho ngaahi mo'ua lolotongá pē. 'E lava ke kei lĪpooti atu pē ha ngaahi fakamatala pau ia kapau 'oku kei fakafo'ou ma'u pē 'a e ngaahi fakamatala ia ki aí ke hā ai ha ngaahi me'a 'oku toki hoko ki mui ange. 'E kau ki heni 'a e ngaahi me'a hangē ko ha tu'utu'uni fakalao ki ha'o ta'elava 'o totongi hao mo'ua ka kuo 'osi totongi kakato 'eni. 'I he founga ko ení, 'e kei hoko pē 'a e lĪpooti ko ha fakamatala totonu ia ki he ngaahi me'a ko ia na'e hoko 'i he kuohilí.

'Oku 'i ai 'a ho'o totonu ke ke lāunga kapau kuó ke pehē kuo maumau'i 'a e Tu'utu'uni Fakalaó

Kapau 'okú ke tui kuo maumau'i 'e ha tokotaha tĀnaki mo lĪpooti fakamatala fakamo'ua 'a e Tu'utu'uni Fakalaó, 'oku totonu ke ke 'uluaki fe'iloaki hangatonu mo e tokotaha tĀnaki mo lĪpooti fakamatala fakamo'ua ko iá. Ko e kau tĀnaki mo lĪpooti fakamatala fakamo'ua kotoa pē 'oku 'i ai pē 'enau ngaahi founga lāunga fakafo'ituitui, pea mo ha tokotaha 'oku mataotao 'i he tokoni ke solova ha ngaahi lāunga 'i ha founga 'oku potupotu-tatau, faingofua pea vave foki.

Kapau 'oku 'ikai lava 'o solova 'a ho'o lāungá, 'e lava ke ke lāunga ki he Komisiona ki hono Tauhi Malu 'o e Fakamatalá (Privacy Commissioner), 'a ia 'okú ne ma'u 'a e mafai ke ne fakatotolo'i 'a e me'á ni. Ko e ngaahi keisi ko ia 'oku 'ikai lava hano solová 'e lava ke 'oatu ia ki he Fakamaau'anga 'Eke ki he Ngaahi Totonu 'a e Tangatá (Human Rights Review Tribunal).

TĀnaki atu ki ho'o ngaahi totonu 'i he malumalu 'o e Tu'utu'uni Fakalaó, 'e lava ke ke 'oatu ha tokotaha tĀnaki mo lĪpooti fakamatala fakamo'ua ki he fakamaau'angá. 'E lava ke ke fili ke fakahoko 'eni kapau 'okú ke 'eke ho ongoongó pe ko ha fehālaaki kuo hoko. Ki ha fakamatala lahi ange, fetu'utaki ki ha loea pe ko ha senitā lao fakakomiuniti.

Fakaikiiki ki he fetu'utakí:

Tokotaha/Kautaha tĀnaki mo lĪpooti fakamatala fakamo'ua:

Credit reporter: illion

Freephone line 0800 362 222

Email address pacnz@illion.co.nz

Web address www.illion.co.nz

Postal address PO Box 9589 Newmarket Auckland 1031

'Ōfisi 'o e Komisiona ki he Malu 'o e Fakamatalá (Office of the Privacy Commissioner): Fika ki he ngaahi faka'eke'eké: 0800 803 909

Tu'asila 'imeilí: enquiries@privacy.org.nz

Tu'asila 'i he 'initanetí: www.privacy.org.nz

Tu'asila ki he lĪ meilí: PO Box 10094, Wellington 6143

Note: This is an official translation released by the Privacy Commissioner pursuant to clause 8(3A) of the Credit Reporting Privacy Code 2004. In the event of a discrepancy between this translation and the English language version set out in schedule 4 of the Code, the English language version should be preferred.